

УДК 821.161.2.09

ОБРАЗОТВОРЧІ РИСИ КОЗАКА-ХАРАКТЕРНИКА — ГЕРОЯ РОМАНУ Ю. МУШКЕТИКА «ПОГОНЯ»

Ольга Федоренко

Криворізький факультет Запорізького національного університету
вул. Тихвінська, 15, м. Кривий Ріг, 50014, Україна
ORCID iD: 0000-0002-8819-7711
olgafedorenko7@gmail.com

Предметом дослідження є інтерпретація фольклорного образу козака-характерника в історичному романі межі ХХ–ХХІ століть. Звернення цього жанру на сучасному етапі до фікційних джерел і прийомів, зокрема міфу, притчі, казки, фантастики, гри, компіляції, порушень просторово-часової лінійності тощо, становить проблемне поле ширшого дослідження. Мета статті: визначити специфіку функціонування образу козака-характерника в художньому світі роману Ю. Мушкетика «Погоня». Поставлена мета передбачає реалізацію таких завдань: розкрити фольклорні аспекти формування образу козака-характерника; простежити особливості інтерпретації образу-типу характерника автором та специфіку функціонування його втілення; простежити головні поетологічні тенденції зображення козака-характерника в досліджуваному романі. У результаті дослідження з'ясовано, що у романі «Погоня» (1997) Ю. Мушкетик змодельював історію відповідно до модерної традиції. Митець лише відштовхнувся від історичної доби Руїни і далі повів розповідь за принципом дороги, тому на перший погляд роман сприймається як пригодницький. Указавши на спадковість поколінь козаків-характерників, автор налаштує читачів на сприймання героя, незвичайні здібності якого розкриватиме багатогранно впродовж твору. Зображуючи колоритний портрет козака Семена Білокобилки подібно до химерної зовнішності козака Мамая, Ю. Мушкетик надає роману «Погоня» ознак химерного жанру. Відповідно до жанру роману-дороги, Ю. Мушкетик розкрив незвичайні здібності козака в багатьох епізодах його подорожі. За допомогою прийому оповіді від імені козака-характерника («я-нарації») митець передав його почуття й емоції за надзвичайно складних умов. Ю. Мушкетик наділив козака добрим гумором як складовою його способу життя. Життєлюбство надає козаку сили продовжити шлях і виконати завдання-місію порятунку побратимів. У роздумах козака-характерника автор висловив ідею єдності України та українців, порушив питання сенсу життя людини, надавши роману ознак філософського жанру, вагомості й актуальності сьогодення. Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості сформувати модель трансформації фольклорного образу у літературний, розширивши матеріал дослідження іншими творами цього жанру і періоду.

Ключові слова: козак-характерник; герой; роман; прийом; жанр.

Атмосфера моральної та духовної кризи суспільства на межі ХХ–ХХІ століть впливає й на літературу. Замислюючись над причинами глобальної катастрофічності, письменники віддають перевагу художньому вимислу, умовно моделюючи історію прийомами міфу, притчі, казки, фантастики, гри, компіляції, колажу, порушуючи просторово-часову лінійність і видаючи множинність інтерпретацій минулого (Ромашенко, 2003, с. 235–237, 245). У таких творах дослідники вбачають стилетворчі риси постмодернізму, який із посиленням аналітико-філософських тенденцій, опорою на фольклор проявляється наприкінці ХХ ст. в історичній романістиці багатьох країн світу (Берштейн, Гусев, 1989, с. 14, 84; Тычина, 2007, с. 161–178). Письменники актуалізують проблему особистої відповідальності за теперішнє і майбутнє (Берштейн, Гусев, 1989, с. 86–87).

Д. Пешорда з-поміж функцій сучасного історичного роману сформулював і таку: «висвітлити трагічність людської долі в негостинному істо-

ричному середовищі чи навіть пограти алюзіями, котрі виводять на одну площину різні епохи минувшини і сучасності» (2001, с. 103–104). Не зважаючи на наявність історичного фактажу, модерні та постмодерні романи неначе вибудовуються в «параболи» про надчасові аспекти життя (2001, с. 104, 127). Тож, на думку Н. Горбач, двопланова оповідь дає можливість прочитати роман Ю. Мушкетика «Погоня» як розповідь про пригоди винахідливого козака-характерника і як епічне узагальнення історії козацтва, що універсально висвітлює тогочасні події, природно розкриваючи морально-етичний і звичаєвий досвід українського народу, і як відповідь на вічне питання про сенс життя людини (2002, с. 11).

Творчість Юрія Мушкетика була об'єктом вивчення багатьох літературознавців (К. Волинського, Є. Гуцала, М. Жулинського, М. Слабошпицького, Л. Федоровської, В. Шевчука та інших), істориків (Г. Сергієнка, В. Смоля), а його роман «Погоня» (1997) привернув увагу Н. Горбач,

Л. Ромащенко, проте характер і, зокрема, характерництво героя — козака Семена Білокобилки — вивчено не достатньо. Не всі риси характеру героя розкрито відповідно до жанрових особливостей роману, не з'ясовано поетику та прийоми творення образу героя, не визначено місце козака-характерника у структурі роману. Тож мета статті — визначити специфіку функціонування образу козака-характерника в художньому світі роману Ю. Мушкетика «Погоня». Поставлена мета передбачає реалізацію таких завдань: розкрити фольклорні аспекти формування образу козака-характерника; простежити особливості інтерпретації образу-типу характерника автором і специфіку функціонування його втілення; простежити головні поетологічні тенденції зображення козака-характерника в досліджуваному романі.

У «Погоні» Ю. Мушкетик змодельював історію відповідно до модерної традиції. Митець лише відштовхнувся від історичної доби Руїни (1997, с. 5–7, 23) і далі повів розповідь за принципом дороги, тому на перший погляд роман сприймається як пригодницький. Художній світ роману природно наповнений образами української міфології, що є ознакою химерності, однак поодинокі авторські вставки-зауваження й козацькі топоніми повертають до історичної дійсності (1997, с. 58, 127–128). А роздуми героя роману, козака-характерника Білокобилки, про сенс життя-погоні надають роману філософського навантаження.

Задаючи тон усьому твору, Ю. Мушкетик уже з першого абзацу повідомив про незвичайне вміння старих січовиків плисти над водою. Переповідаючи народні легенди, митець зауважив, що більшість козаків, не володіючи особливими здібностями, із задрістю поглядають на цих характерних дідів. А тоді козаки почали порівнювати Семена Білокобилку зі здібними дідами-характерниками і напівжартома стверджувати, що цей козак теж упорається з тим, що вмінуть вони, і зможе навіть більше — швидко плисти на киреї й проти течії (1997, с. 3–4). Так указавши на спадковість поколінь козаків-характерників, автор налаштовує читачів на сприймання героя, незвичайні здібності якого розкриватиме багатогранно впродовж твору.

В образі Семена Білокобилки досить явно помітні риси козака Мамаю. Дослідниця Л. Ромащенко навіть визнала цього персонажа «літературним двійником» козака Мамаю (2003, с. 250). Усе ж, виходячи з того, що образ козака Мамаю сягає сивої давнини, правильніше буде сказати, що козак Мамай із роману О. Ільченка став літературним прототипом персонажа Семена Білокобилки. Зображуючи колоритний портрет козака Семена Білокобилки подібно до химерної зовнішності козака Мамаю, Ю. Мушкетик надає роману «Погоня» ознак химерного жанру. Порівнянням «міцний, наче врослий у землю дубовий корч», митець підкреслює фізичну силу козака, а епіте-

тами «крутоплечий, круглоголовий, з лисиною на всю голову, довкруз лисини — густа щітка темно-русого чуперу» — життєвий досвід, неоднозначність характеру Білокобилки, його вже немолодий вік. На могутній інтелект козака вказує високий лоб, а про надрозвинену інтуїцію і навіть здатність до яснобачення говорить «трохи вище міжбрів'я, родима гулька». Особливу увагу приділивши очам характерника (у нього «гострі, наче ножі, брови, й під ними сірі, пронизливі, трохи хитруваті, трохи небезпечні, темні в зіницях очі»), автор пояснює — «чоловік побачив світа, побував на коні й під конем» (1997, с. 4).

Відповідно до химерного жанру, Ю. Мушкетик змалював незвичайні перетворення козака-характерника. От, вирушаючи в дорогу, Семен «перевтілювався» в рибу (митець підводить до думки, що така метаморфоза відбулася лише в сприйманні та уяві козаків, які очікували й вірили в це): «Він вже стояв по коліна в воді. Біліло козаке тіло, біліла лисина, погойдувався за спиною шкіряний мішок. <...> А далі козаки побачили, як у воді майнула довга, велетенська рибина, крутнулася на місці й біля самої поверхні попливла до протилежного берега» (1997, с. 35). Потім автор показав «перевтілення» (маскування) козака-характерника під час його мандрівки (1997, с. 36, 171). Відповідно до жанру роману-дороги, Ю. Мушкетик розкрив незвичайні здібності козака в багатьох епізодах його подорожі — винахідливість при зустрічі зі старим кобзарем і хлопцем-поводирем, знання народних прикмет (козак знаходить місце протікання підземних вод і викопує колодязь, передбачає наближення дощу), уміння лікувати дотиком рук (1997, с. 101, 111, 112, 158) та інші. Вказуючи на унікальні здібності Білокобилки, автор вустами інших персонажів дає йому характеристику «козак-планетник» (1997, с. 101, 112).

Ю. Мушкетик наділив немолодого козака Білокобилку богатырською силою — Семен легко піднімає і перекидає величезного каменя через річку (1997, с. 149). Герой згадує, що коли йому стало важко йти вночі, то він дістався озера й пішов над ним (1997, с. 44). Обраний жанр роману-спогяду дав авторові змогу зробити натяк на те, що багато пригод вигадані самим героєм-оповідачем (1997, с. 25). За допомогою прийому оповіді від імені козака-характерника («я-нарації») митець передав його внутрішні психічні стани за надскладних обставин подорожі. Так, перебуваючи на межі життя і смерті у ворожому таборі, козак-характерник практично застосовує такі психологічні прийоми, як переключення власної уваги та самонавіювання, що додали йому впевненості та фізичних сил. Під час смертельної небезпеки він милується конем і заспокоює себе: «кулю на мене ще не одлито. Голими руками мене не візьмеш, та й збройними не дуже» (1997, с. 38). Відповідно до жанру пригодницького роману автор показав цього козака-характерника

здатним керувати власним організмом у найскрутніші хвилини погоні. Семен згадує-розповідає, що коли він сховався від переслідувачів у вовчій норі, то йому вдалося завмерти — спинити власне серце і дихання (1997, с. 42). В одному з епізодів селяни звинуватили Семена — «ворожбита» — у смерті чоловіка і прирекли на смерть. За допомогою прийому я-нарації Ю. Мушкетик передав почуття й емоції козака за надзвичайно складних умов: йому було фізично важко простояти цілий день, витримуючи ворожі погляди селян, образи жорстоких дітей. Автор показав силу духу козака: у важкій ситуації Білокобилка врятувався завдяки волі до життя і своєму характерницькому вмінню відмикати замок без ключа (1997, с. 166, 170).

Ю. Мушкетик тлумачить «невразливість» до куль людською природою козака (його надзвичайною уважністю). Наприклад, Семен пригадує один із боїв з поляками, коли залишився живий сам і врятував життя побратимам. Тоді він уважно спостерігав за польськими гарматами — тож саме перед тим, як завищала картеч, він устиг крикнути «лягай» і впав сам. Цієї миті заряд пролетів над козаками і вибив у валу велике дупло. Як зауважив автор, після цього випадку Білокобилка здобув славу характерника-чаклуна, який усе знає і не боїться смерті, бо може «заговорити» будь-яку кулю, окрім срібної. Відверте пояснення самого Білокобилки (він побачив, як поляки направляли на них гармату) усе ж не переконало козаків, що він такий, як усі. Після іншого бою характерник заговорив кров пораненому товаришу — і кров зупинилася (1997, с. 21–22, 25).

У роздумах героя Ю. Мушкетик багатопланово розкриває семантику назви роману: по-перше, погоня — це не лише поодинокі втеча від ворогів, а й звичний спосіб життя козака-характерника (1997, с. 43); по-друге, погоня — це спроба Білокобилки встановити соціальну справедливість: «в цю погоню я вклав усе своє життя (я в усе вкладаю все життя) і мчав, і поволі надганяв. <...> то вже біг не я, а бігла вічна селянська кривда» (1997, с. 130–132). І найголовніше, указавши на добу Руїни, автор у роздумах козака-характерника про владу висловив ідею єдності України та українців, надавши роману ознак філософського жанру. Так, Білокобилка дорікає гетьманам за їхні чвари через булаву, вбачаючи в цьому причину одвічної погоні: «Може, через те ми і втікаємо увесь вік, а за нами гоняться, бо ж ми ганяємося один за одним, втікаємо один від одного» (1997, с. 186–187). Ю. Мушкетик показав і ставлення цього козака-характерника до грошей. Семен згадував, що коли дістав у схованці скарб, то був спокійний і не думав, як скористатися цим багатством, бо переймався порятунком побратимів (1997, с. 191).

Письменник увиразнює погляд цього козака-характерника в епізоді, коли в селі на знак подяки за допомогу (Семен знайшов загублені

коштовності) йому обіцяли коня — і не дали. Тоді, застосовуючи вплив словом і поглядом, козак-характерник одержав обіцяне, «одворожив» млин і продовжив шлях. Про це митець розповідає за допомогою таких художніх засобів, як метафора («пропик <...> поглядом»), що підсилена епітетом («незвичайний то був погляд»), і порівняння: «Став млин. <...> Наче могила» (1997, с. 90). Крім того, засобом порівняння Ю. Мушкетик розкриває внутрішній стан козака-характерника Білокобилки, який згадував, що в дорозі проявив цілеспрямованість і волю. Тож завдання порятунку побратимів стало надзавданням його життя, внутрішньою установкою козака: «я спрямований, <...> неначе стріла на ціль. Я й почуваюся так — йти без зупинки, добутися» (1997, с. 42). Обрана тропіка якнайкраще відповідає жанру роману-подорожі.

Ю. Мушкетик дав своє пояснення виникненню уявлень про непереможних характерників. Один із персонажів-козаків боявся проявляти власний гнів на Білокобилку, тому що «з планетником краще не зв'язуватися, поробить — і одіж порветься, й нитки розлізуться, й шабля затупиться, і рушниця не вистрелить, і кінь скривіє... Мало що йому збандюриться» (1997, с. 29–30). Крім того, письменник зауважив, що навіть сам гетьман «недолюблює» (а радше теж боїться) Білокобилку через чутки про його характерництво (1997, с. 31). Ці чутки автор підтвердив у такому епізоді: один із козаків попросив Семена зурочити іншого козака, а характерник розізлився і так поглянув на зловмисника, що його враз скорчило. У роздумах козака-характерника Ю. Мушкетик порушив питання сенсу життя людини, що надає роману ознак філософського жанру, вагомості й актуальності для сьогодення: «Чому ніхто не просить ближньому добра, а тільки зла, <...> може через те ми й нещасні, через те й потинають нас вороги...» (1997, с. 34).

Митець розкрив здібність Білокобилки керувати силами природи — герой досяг особливого психологічного стану в екстремальній ситуації (порятунку жінки, звинуваченої в чаклунстві). Внутрішню силу козак продемонстрував, коли на відстані згасив полум'я і напустив ману (загіпнотизував) на цілу юрбу жінок, ворожо налаштованих до Мальви і до нього. Автор пояснив, що це вдалося характернику за допомогою слів-установок, увиразнених жестами й усім його зовнішнім виглядом: «Куми, подивіться, перед вами вода. <...> — Вам по кісточки! Гляньте, — і вказував рукою. <...> — Вже до колін! <...> — Вже по пояс! <...> — Куми, потопитесь. <...> — Підете з головою!» (1997, с. 109–110). Романіст показав дієвість характерницького впливу: жінки почали верещати, піднімати й стріпувати запаски, наче від води, рушили уперед повільно, а потім, налякані й озлоблені, зупинилися.

Козак-характерник Семен Білокобилка закохався в незвичайну жінку. Як виявилось, недарма

про Мальву пішов поголос у селі як про чаклунку, бо вона була знахаркою: збирала трави для лікування людей. Роз'яснення Мальви про цілющі властивості рослин зацікавило козака-характерника, він погодився з переліченими рецептами, зізнався, що й сам знається на травах (1997, с. 113). Та Мальва полонила Семена передусім своєю «чарівною, відьомською вродою» (1997, с. 112). Відповідно до жанру філософського роману, Ю. Мушкетик зазначив, що завдяки цій незвичайній жінці козак-характерник переосмислив сенс свого життя, яке до цього було погонею, і зрозумів, що щастя людини — у родинному затишку й любові (1997, с. 122). Таким чином повному розкривається і назва роману «Погоня». Автор уже висловлював цю ж думку (про всевладність любові над всесвітом) вустами Івана Сірка — героя роману «Яса» (1987, с. 112).

Ю. Мушкетик наділив героя роману «Погоня» добрим гумором як складником його способу життя — козак-характерник жартує щодня, а часом виробляє щось аж занадто і потім шкодує про свої витівки (1997, с. 32). Відповідно до жанру авантюрного роману, автор показав здатність козака сміятися над собою і в надскладних обставинах, наприклад, коли він залишився без найдорожчого — коня: «Чортів циган! <...> отако одурив, та ще кого, мене! Білокобилку, січового характерника, бувальця, який сам кому хоч натре в ніс перцю, кого хочеш обведе довкруг пальця, пожне там, де не сіяв» (1997, с. 74). Життєлюбство рятує Білокобилку від розпачу, дає сили продовжити шлях і виконати завдання-місію порятунку побратимів.

До того ж у романі «Погоня» митець утілює фольклорний мотив змагання козака-характерника з чортом. Білокобилка грав проти нечистого в карти — і виграв (своїм непересічним гумором козак збив чорта з думки). Відповідно до жанру химерного роману-подорожі, Ю. Мушкетик розповів про зустрічі-провокації з чортом, якого характерник переміг інтелектуально. Відгадавши загадки, козак одержав від чорта чарівного коня й, осідлавши його, здолав власний страх заради добротворчої мети — допомоги побратимам — і полетів на коні над землею (1997, с. 63, 176, 191). Далі Ю. Мушкетик розповів про випробування Семена — спроби чорта підкупити козака грошима, посадами й навіть поверненням втраченого кохання. Та Білокобилка не відступився від свого наміру приєднатися до запорожців і захищати рідну землю: «Та це ж... більше за все. За мене, за мою душу... За всіх нас. Воно — понад нами, в нас, на віки вічні. Без нього — ми ніщо, бидло, гній, попіл...» (1997, с. 233).

Романіст застосував фольклорний мотив безсмертя козаків-характерників. Зокрема, Семен заявив про себе «А я — невмирущий» (1997, с. 90), проте в його словах вчуваються і вигадка, і головне, бравада перед селянами задля одержання бажаного — коня. Як пише далі автор,

козак подолав багато випробувань, і коли одного разу прийшов до тями, то дізнався, що його вже маслособорував священик, і він усвідомив, що його збиралися поховати: «Це вже втретє на своєму віку я помирав і не помер. Є в світі якась сила, котра тримає мене... Іноді я її почуваю сам» (1997, с. 137). Письменник пояснює: після численних перемог і щасливого повернення Білокобилки козаки увірували в невразливість і надлюдську природу цього характерника. Козаки дивилися на Білокобилку як на Бога. І герой усвідомлює, що став надією запорожців у найскрутнішу хвилину, тому що він — характерник (1997, с. 245). Тоді він пішов на смерть заради життя побратимів, долаючи бажання попроситися і востаннє обійняти їх. Та, як підсумовує автор, козаки й надалі були впевнені в його безсмерті: «Він десь живе, але ніхто з наших чомусь його більше ніколи не бачив» (1997, с. 246).

Отже, застосовуючи фольклорну тропіку, Ю. Мушкетик відзначив надзвичайно розвинену інтуїцію і чаклунський погляд Семена Білокобилки. Переважно художнім засобом метафори митець указав на витоки образу козака-характерника від давнього культу воїна-звіра. Застосувавши нарацію від першої особи, Ю. Мушкетик передав почуття й пояснив характерництво Семена Білокобилки під час його пригодницької подорожі. Жанрова палітра 80–90-х дала романісту змогу розкрити характер козака багатопланово у філософському і психологічному вимірах. У роботі здійснено спробу розкрити бачення феномена характерництва Юрієм Мушкетиком. У подальшому перспективним видається дослідження теми характерництва в різних напрямках сучасної української прози: історичній і дитячій літературі, мережевій прозі, фентезі тощо.

Покликання

- Берштейн, И., Гусев, Ю. и др. (1989). *Исторический роман в литературах социалистических стран Европы*. Москва: Наука.
- Горбач, Н. (2002). *Исторична проза Юрія Мушкетика* (Автореферат дисертації кандидата філологічних наук, Запорізький державний університет, Запоріжжя, Україна).
- Мушкетик, Ю. (1987). *Яса*. Київ: Радянський письменник.
- Мушкетик, Ю. (1997). *Погоня. Прийдімо, вклонімося...* Київ: Український Центр духовної культури.
- Пешорда, Д. (2001). *Жанрові модифікації сучасного історичного роману* (Дисертація кандидата філологічних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна).
- Ромащенко, Л. (2003). *Жанрово-стильовий розвиток сучасної української історичної прози: Основні напрями художнього руху*. Черкаси: Видавництво Черкаського державного університету ім. Богдана Хмельницького.
- Тычына, М. і ін. (2007). *Літаратура пераходнага перыяду: тэарэтычныя асновы гісторыка-літаратурнага працэсу*. Мінск: Беларуская навука.

References (translated and transliterated)

- Bershtein, I., & Gusev, Y. (1989). *Istoricheskiy roman v literaturakh sotsialisticheskikh stran Yevropy* [Historical novel in the literature of the socialist countries of Europe]. Moscow: Nauka.
- Horbach, N. (2002). *Istorychna proza Yuriia Mushketyka* [Historical prose by Yuri Mushketyk] (Doctoral thesis, Zaporizhzhia State University, Zaporizhzhia, Ukraine).
- Mushketyk, Y. (1997). *Pohonia. Pryidimo, vklonimosia...* [Chase. Come on, let's worship...]. Kyiv: Ukrainskyi Tsentr dukhovnoyi kultury.
- Mushketyk, Y. (1987). *Yasa* [Distinction]. Kyiv: Radianskyi pysmennyk.
- Peshorda, D. (2001). *Zhanrovi modyfikacii suchasnogho istorychnogho romanu* [Genre modifications of a modern historical novel] (Doctoral dissertation, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine).
- Romashchenko, L. (2003). *Zhanrovo-stylovyi rozvytok suchasnoi ukraïnskoi istorychnoi prozy : Osnovni napriamy khudozhnogo rukhu* [Genre-style development of contemporary Ukrainian historical prose: Main trends of the artistic movement]. Cherkasy: Vydavnytsvovo Cherkaskoho derzhavnoho universytetu im. Bohdana Khmelnytskoho
- Tychyna, M. (2007). *Litaratura perakhodnaga peryyadu: tearetychnyya osnovy gistoryka-litaraturnaga pratsesu* [Literature in Transition: the theoretical foundations of literary-historical process]. Minsk: Belaruskaya navuka.

IMAGE-CREATING FEATURES OF AN OUTSTANDING COSSACK — THE HERO OF THE NOVEL “CHASE” BY Y. MUSHKETYK

Olha Fedorenko

Kryvyi Rih Faculty of Zaporizhzhia National University, Ukraine

The subject of the study is the interpretation of the folklore image of an outstanding Cossack character in the historical novel at the turn of the XX–XXI centuries. The appeal of this genre at the present stage to fictional sources and techniques, including myth, parables, fairy tales, fiction, games, compilations, violations of space-time linearity, etc., is a problematic field of wider research. The aim of the article is to determine functioning peculiarities of outstanding Cossack's image in the artistic world of novel “Chase” by Y. Mushketyk. Results of the Study allowed to claim that in his novel “Chase” (1997) Y. Mushketyk modelled history in accordance to the modern tradition. The artist took the historical era of the Ruins as the basis of his story and led further narration on the principle of road, no wonder that at first sight the novel can be taken as an adventure novel. Pointing out the heredity of generations of outstanding Cossacks, the author prepares readers for perception of the hero, whose unusual abilities he reveals diversely throughout the work. Depicting a colorful portrait of Cossack Semen Belokobylka like a chimerical appearance of Cossack Mamai, Y. Mushketyk gives the novel “Chase” signs of a chimerical genre. According to the genre of road novel Y. Mushketyk reveals unusual abilities of the Cossack in lots of episodes of his journey. With the help of first person singular narration (“I-narration”), the artist transfers his feelings and emotions in extremely difficult conditions. Y. Mushketyk gives the Cossack a good sense of humor as a part of his lifestyle. Liveliness gives the Cossack the power to continue the journey and complete the mission to rescue his brethren. In the reflections of outstanding Cossack, the author expresses the idea of the unity of Ukraine and Ukrainians, touches the problem of sense of living, giving the novel features of philosophical genre, significance and relevance of the present. The practical significance of the research results is the ability to form a model for the transformation of the folklore image into a literary one, extending the material of the study to other works of this genre and period.

Keywords: outstanding Cossack; hero; novel; methods of creation; genre.

ЧЕРТЫ СОЗДАНИЯ ХАРАКТЕРА КАЗАКА-ХАРАКТЕРНИКА — ГЕРОЯ РОМАНА Ю. МУШКЕТИКА «ПОГОНЯ»

Ольга Федоренко

Криворожский факультет Запорожского национального университета, Украина

Предметом исследования является интерпретация фольклорного образа казака-характерника в историческом романе рубежа XX–XXI веков. Обращение этого жанра на современном этапе к фикциональным источникам и приёмам, в частности мифу, притчи, сказки, фантастики, игры, компиляции, нарушениям пространственно-временной линейности и т.д., составляет проблемное поле более широкого исследования. Цель статьи: определить специфику функционирования образа казака-характерника в художественном мире романа Ю. Мушкетика «Погоня». Поставленная цель предполагает реализацию следующих задач: раскрыть фольклорные аспекты формирования образа казака-характерника; проследить особенности интерпретации образа-типа характерника автором и специфику функционирования его воплощения; определить главные поэтологические тенденции изображения казака-характерника в исследуемом романе. В результате

исследования выяснено, что в романе «Погоня» (1997) Ю. Мушкетик смоделировал историю в соответствии с современной традицией. Писатель только оттолкнулся от исторической эпохи Руины и дальше повел рассказ по принципу дороги, поэтому на первый взгляд роман воспринимается как приключенческий. Указав на преемственность поколений казаков-характерников, автор настраивает читателей на восприятие героя, необычные способности которого будет раскрывать многогранно в течение произведения. Изображая колоритный портрет казака Семена Белокобылки подобно химерной внешности казака Мамаю, Ю. Мушкетик придает роману «Погоня» признаки химерного жанра. В соответствии с жанром романа-дороги, Ю. Мушкетик раскрыл необычные способности казака во многих эпизодах его путешествия. С помощью приема повествования от имени казака-характерника («я-наррации») художник передал его чувства и эмоции в чрезвычайно сложных условиях. Ю. Мушкетик наделил казака добрым юмором как составляющей его образа жизни. Жизнелюбие придает казаку силы продолжить путь и выполнить задачу-миссию спасения побратимов. В размышлениях казака-характерника автор высказал идею единства Украины и украинцев, поднял вопрос смысла жизни человека, придав роману признаков философского жанра, весомости и актуальности. Практическое значение результатов исследования состоит в возможности сформировать модель трансформации фольклорного образа в литературный, расширив материал исследования другими произведениями этого жанра и периода.

Ключевые слова: казак-характерник; герой; роман; приём; жанр.

Стаття надійшла до редколегії 03.05.2019